

УДК 378.1

DOI 10.18372/2786-5495.1.15799

Ходанич Юрій Михайлович

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії,
Ужгородський національний університет,
м. Ужгород, Україна

ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ І БЕЗПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Розглядаються можливості та загрози дистанційної форми навчання, питання її перспективності та безперспективності. Наводиться власне розуміння сутності освітнього процесу, на основі чого робляться відповідні висновки.*

***Ключові слова:** дистанційне навчання, освітній процес, очна форма навчання, комунікація.*

***Annotation.** The article deals with the possibilities and threats of distance learning, issues of its prospects and hopelessness. Author gives his own understanding of the educational process. On this basis appropriate conclusions are drawn.*

***Keywords:** distance learning, educational process, full-time of education, communication.*

Незважаючи на досить короткий період застосування дистанційної форми навчання, зокрема, в вищих навчальних закладах України, на сьогодні вже можливо робити певні висновки на предмет її перспективності та безперспективності. Під перспективністю тут розумітимуться можливості подальшої реалізації такої форми навчання, водночас під безперспективністю – ті фактори, завдяки існуванню яких неможливо вести мову про подальшу ефективність дистанційного навчання, а, відповідно, й про потребу повернення до звичайної, очної форми навчання. Висвітлення такої проблематики являтиме собою окреслення досвіду автора в результаті включеності в процес дистанційного навчання, спровокований ситуацією з коронавірусною хворобою, при викладанні філософських дисциплін.

За своєю природою дистанційна форма навчання в вищій школі протиставляється очній формі, відрізняючись фактором відстані, яка пролягає між студентом і викладачем, а також наявністю посередника (пристрою), через який відбувається комунікація між учасниками освітнього процесу за допомогою сучасних інформаційних технологій. Очна ж форма навчання передбачає особисту присутність та залучення до освітнього процесу студента й викладача, відповідну їх взаємодію. Отже, дистанційне навчання це опосередковане залучення учасників до освітнього процесу з використанням сучасних інформаційних технологій.

В ситуації з дистанційною освітою передбачалось застосування тих самих механізмів комунікації студента і викладача, за винятком наявності посередника, через який відбувається співпраця між ними в навчальному процесі. При цьому, як показав досвід залучення до дистанційної форми навчання, ситуація з використанням її елементів виявилась набагато складнішою. Підтвердженням цьому є, в тому числі, проведення науково-практичних конференцій з відповідною тематикою, які дають змогу учасникам освітнього процесу обговорити і подискутувати про можливості й загрози дистанційної освіти. Більше того, автор переконаний у значимості подібних дискусій, адже вони дають змогу, по-перше, обмінятися досвідом застосування сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі, а, по-друге, сформуванню подальші перспективи їх використання.

Окрім зазначеного, принципова відмінність дистанційної форми навчання від очної пролягає також у площині способу ведення комунікації між студентом і викладачем, а також активного включення до неї. Від студента і викладача де-факто «вимагається» посилене залученість в віртуальний простір взаємодії за допомогою технічних пристроїв, електронної пошти тощо. Відповідно, за умови відсутності доступу до останніх чи недостатньої

активності в їх використанні ефективність освітнього процесу може бути практично знівельована. Автор не одноразово досвідчував, що, до прикладу, за умови відсутності (з об'єктивних причин) доступу до мережі Інтернет (як у викладача, так і в студента) заплановане заняття можна вважати втраченим.

Визначені вступні зауваги (перш ніж перейти безпосередньо до окреслення проблематики теми) були б неповними без окреслення того, як автор розуміє освітній процес. Останній являє собою сукупність різного роду взаємодії між студентом і викладачем у напрямку до досягнення тієї чи іншої навчальної дисципліни, яка пропонується до опанування. В основі такої взаємодії лежить активна залученість учасників освітнього процесу до комунікації та співпраці, спрямованих на досягнення передусім ефективності поставлених навчальних цілей. При цьому такого розуміння не достатньо. Автор переконаний, що освітній процес у рамках вищої школи є щось набагато більше, аніж просте засвоєння тієї чи іншої дисципліни або науки. Це системна взаємодія двох (викладач і студент) чи багатьох (викладач і студенти) особистостей, які залучені до освітнього процесу. Вона передбачає взаємопізнання, взаєморозуміння, взаємопідтримку особистостей, а найважливіше – передачу досвіду (в більшій мірі від викладача до студента, в меншій – від студента до викладача). Освітній процес це відкрита «платформа» формування і розвитку особистості передусім, а вже далі студента. Цінність взаємодії між викладачем і студентом полягає в тому, що, завдяки зустрічі двох чи багатьох особистостей, можливий розвиток кожної з них (а не тільки студента). Освітній процес у рамках вищого навчального закладу це простір фахової (професійної) та особистісної комунікації багатьох особистостей, який передбачає не лише підготовку фахівця в якійсь галузі чи сфері знання й практичної діяльності, але формування його особистості через взаємодію з іншими особистостями (викладачами й студентами). Завдяки цьому автор висловлює протест проти прагматично орієнтованого, інструменталістського і вузькоспеціалізованого підходу до процесу навчання студентів у вищій школі, який на сьогодні все більше набуває обертів. Кожний ступінь освіти має на меті в результаті спробувати відповісти на питання: «хто я?» – на власному персональному рівні та в силу тих чи інших особистісних якостей. Виходячи з такого погляду, автор вважає допустимим вести мову про перспективність та безперспективність дистанційної освіти як такої.

Основною перевагою дистанційної форми навчання є саме наявність посередника в комунікації між студентом і викладачем. Завдяки цьому присутні можливості доступу до занять, електронної пошти тощо з будь-якого місця, де є доступ до мережі Інтернет. Окрім цього, подібно як із ситуацією з коронавірусною хворобою, співпраця між учасниками освітнього процесу стає безпечною для кожного з них, адже відсутній фізичний контакт. Водночас, як стає очевидним, і про що вже автор трохи згадував вище, при відсутності доступу до мережі або неактивної включення в процес комунікації, ефективність і результативність поставлених навчальних цілей знижуються або можуть бути взагалі знівельовані.

Як показав досвід включення автора як викладача філософських дисциплін до дистанційної форми навчання, остання значною мірою сприяє розбалансованості студентів. Фактор відстані й наявності посередника в співпраці між викладачем і студентами спричинюють низку негативних факторів, які послаблюють ефективність комунікації між ними. Відсутність сформованості уявлень про значимість дистанційного навчання в студентів часто сприяє визначенню хибної позиції про його роль, зокрема, про «необов'язковість» долучення до занять в такій формі. Крім цього, студент може долучатися до занять онлайн, однак де-факто займатися іншими справами, про що викладач не буде знати. Особливо складною є ситуація зі складанням іспитів у студентів. Більшість з них, як показав досвід, не соромляться зачитувати з вільного доступу в мережі відповіді на поставлені викладачем питання під час перебування на відеозв'язку. Тобто сам фактор доступності Інтернету схиляє до визначення «легкого шляху» в складанні іспиту. В випадку з тестовою формою іспиту ситуація подібна через вільний доступ до мережі. Виходом із

зазначених труднощів з іспитом може бути надання творчих завдань студентам, однак, як показує практика, з філософськими дисциплінами (попри їх творчий характер) відповідна результативність є низькою.

Окрему увагу слід звернути на ще один негативний момент, що стосується дистанційної освіти. Остання суттєво обмежує можливості особистісної та професійної комунікації на рівні студентів і на рівні викладачів, адже вони де-факто не бачаться. Це ж, переконаний автор, дуже значимий фактор, який показує залученість в середовище комунікації не лише в відносинах «викладач-студент», але й «студент-студент» і «викладач-викладач». Відповідно, розривається процес включення в колектив, що негативно відображається на розвитку особистості як учасника освітнього процесу. Взаємодія з іншим відбувається лише опосередковано, тим самим психологічно людина прив'язується до технічного пристрою. Змінюється природа взаємодії в процесі праці: з «людина-людина» до «людина-техніка-людина».

Виходячи зі вказаного вище, дистанційна форма навчання в повній мірі не може застосовуватися, вона є безперспективною (в сенсі усвідомлення сутності та значимості освітнього процесу, а також результативності навчання). Дистанційна освіта за своєю природою позбавлена живої комунікації та співпраці викладачів і студентів, а тому простір взаємодії залишатиметься неефективним. Фактор відстані та наявності посередника (пристрою) відіграє провідну роль. За дистанційної форми навчання неможливі формування та розвиток студента як особистості. Де-факто вона зводиться до викладення матеріалу навчальної дисципліни та подальшої перевірки засвоєння (в різний спосіб) знань студента. Це ж занадто спрощує й нівелює вагомість освітнього процесу, а в результаті – також ідею університету. Незважаючи на зазначене, «перспективність» дистанційної форми навчання бачиться автору в кількох аспектах: по-перше, як «виключний» захід одноразового характеру (в сенсі проведення занять) – за умови, до прикладу, неможливості викладача бути особисто присутнім на занятті в призначені час і місце, але й також можливостей студентів долучитись до такої форми проведення заняття; по-друге, застосування окремих елементів цієї форми навчання (листування через електронну пошту, отримання завдань та їх скерування за допомогою технічних пристроїв тощо).

Таким чином, автор у цілому відстоює позицію про необхідність повернення до очної форми навчання, адже вона передбачає особисту участь та взаємодію викладачів і студентів як учасників освітнього процесу. Саме міжособистісна комунікація дає можливість повною мірою ефективно співпрацювати в рамках вищої школи на професійному рівні в досягненні певних навчальних цілей і результатів. Очна форма навчання дозволяє співпрацювати викладачеві та студенту як особистостям в їх цілісності, передавати не лише знання, але й досвід (особистісний і професійний), що неможливо за дистанційної освіти. Втрата особистого зв'язку викладача і студента призведе в подальшому до нівеляції усвідомлення значимості освітнього процесу в вищому навчальному закладі, а, відповідно, такої ж нівеляції ідеї університету як відкритого простору особистісного та професійного розвитку. Дистанційна форма навчання провокує «свавільне» ставлення до обов'язків як викладача, так і студента. Завдяки фактору відстані та наявності посередника вона не дозволяє глибоко співпрацювати учасникам освітнього процесу, а тому останній стає неефективним. За своєю сутністю дистанційна форма навчання наближена до самоосвіти, а тому про вагому міжособистісну взаємодію викладача і студента не може йти мова.